

Bôna l'últma!

Bôna l'últma, ai é saltè fòra d'ù fenòmen! I én l'editàur Costa e un zèrt Canè, ch'i han scrètt un libràtt in dialàtt col tètto *V'gnì mò qué bulgnis*. Sé, avì pròpi lèt pulid: l'è scrètt acsé. Mo quasst é gnínt. Lasàn stèr al fàt che la prèmma pèrt l'è stòria ed Bulaggna bèle publichè int al 1991 e che la secànnda àli én barzlàtt, anc se carèrini, vèci cme al cócc, in ste lìber ai é un quèl che am ha fàt fèr un sbalanz in vatta ala scràna: la grafi. Al sgnèr Canè al scrìv (ala sò manìra): *Mé a dròv èl régol stabilé da Mnarén e qui ch'in i dròven brisa i én di sumàr o di cióca-piàt!* Pòver Mnarén, chisà cum al s arvultarà int la sò tàmmba! Al sgnèr Canè al dimàsstra d an avair mài lèt, o mài capé, un azidóll di lìber ed Mnarén (Alberto Menarini). A n vói brisa arpèter quall che, só la grafi inventè ed sèna pianta da Canè, al nòster Vitèli l ha bèle spieghè benéssum in *Internet* (www.bulgnais.com/libri/html). Mo stra cum al scrìvèva Mnarén e la scritùra ed lu-qué, ai é una difarànza còmm stra al cùl e al Paternòster, èter che bàl! E la n é mégga finè: pòst che ognón l é lébber ed scrìver cum ai pèr, ai mancarèv èter, né Mnarén, né la Coronèdi, né Testoni, né Ungarèl, né Gaudanz, né Mainoldi, né tòtt chi èter che stra d làur i scrìvèven al dialàtt con däl difaranz, i n s én mài insugnè d ufànndres e ed dèr ai èter di “sumàr e ciocapiàt” o rubàza dal gèner. Al parché? Parché làur i èren tòtt bulgnis stièt e stra zànt ch'vòl bän a Bulaggna e al sò dialàtt l'ufaisa la n üsa brisa, mài. Alàura, ste Canè an srà mégga ón d quí ch'ai piès sàul d ufànnder parché i dscàrren un dialàtt inbastedé, cum i han détt zertón? Da cum al strafógna al nòster dialàtt, al prèv èser. Intindänes: brisa tòtt i ufànnden e anca làur i han tòtt i dirètt ed bacajèr e d scrìver, s'i han quèl ed vâlid da dír. Mo i n arènn brisa al dirètt d infnucèr la zànt tirànd in bäl cal gran sienziè ed Mnarén sänza gnanc savair che Ló al druvèva i puntèn sàura **š, ñ e ž** e che al gèva (mé a sän bän tstimòni) d an méttèr brisa l azànt zircunflès int äi vuchèl “lónghi” sàul par senplifichèr e

parché al s arvulzèva, ai sù ténp, a di letùr masmamänt ancàura pràtic ed dialàtt. Mo incù, purtròp, i pràtic ed lèzer al dialàtt i én sänper manc! E par finìr: ai vòl una bèla fàza da carbúrro par méttres al pèra dal pió gran fonòlog arcgnusó in canp mundièl (al profesàur Canepari dl'università ed Venezia) e ed Dagnèl Vitèli, ch'i han studiè con däl mièra ed registraziàn e intervèsst cum i dscàrren i bulgnis e i han catè un bèl mètod par scrìver in mòd tèt ch'as capèssa davaira, prèmma ch'al séppa tròp tèrd, cum a bacajän a Bulaggna. Mo sócc'mel, ala fàza dla mudèstia! Ói bän, l'editàur Còsta e ste fenòmen ed Canè i han avó pròpi una bèla fàza tòsta. E se dír “fàza tòsta” la fòss tòlta cme un'ufaisa, paròla tàurna indrì. Mo mé, cal libràtt, dàpp avairè lèt, a l ho turnè a bucèr duv l'èra prèmma: in vatta al banc dla librarì...

Gigèn Livra

Giacinto

Ló l'avèva 24 àn e mé 20. Ló l'èra bèle un canpiàn famàus, mé sàul al segretèri dla Pallavicini. Però a se vdèven tòtt i dé, parché ló - Giacinto Facchetti - l'èra drì a fèr al militèr qué a Bulaggna, int la *Terza Compagnia Militare Atleti*, quarant'àn fà. Vèrs al nòv dla matèrna ai arivèva un pùllman militèr pèn ed suldè che, int la vétta zivìl, i èren di zugadùr ed fùddbol. Stramèz a quissti, àultr a Facchetti, ai èra anc Rivera e Domenghini e tòtt chi èter i èren zugadùr ed sèrie B o C.

Al fàt che sti trè canpiòn i fòssen drì a fèr al militèr a Bulaggna al n'èra brisa *di dominio pubblico*, e quasst al fò un fàt pusitív par la tranquilitè di sù alenament ala Pallavicini, sänza tifùs a fèr dal plócc. La presänza ed Facchetti pò, ch'l'èra un zàuven beléssum, l'arèv psó atirèr anc un sinifili ed ragàzi e invèzi äi còs äli andènn sänper pr al sò vèrs.

Tòtti äi matén ai arivèva däl telefonè da Milàn e mé, ch'a i arzvèva só in direziàn, a guantèva al micròfen e dai altoparlànt ai vgnèva fòra la mî vâus ch'la gèva:

- *Il signor Facchetti è desiderato al telefono!*

Dàpp a däu o trai vòlt, al famàus terzén d atàc l'um dèss d an dír pió “*signor Facchetti*” parché stramèz ai suldè al n'üsa brisa. Int un secànnd tãnp al m'invidé a lasèr pèrder al “lei” parché ala fèn di cònt ai èren tòtt e d'ù di ragàz inpgnè int al spòrt. A v'cunfès che dèri dal té la fò par mé una gran sudisfaziàn e da lé a pasèr a ciamèrel “Giacinto” al fò un àtum. A st pònt che qué avì da stèr a savair che mî pèder, al incuntrèri ed mé, l'èra un gran apasiunè ed fùddbol: l'ascultèva äi partíd ala ràdio, al zughèva la schedèrna - sänza mài vénzer un bajòc - e al s'intindèva ed strategì. Acsé, una bèla matèrna mé a dmandé a Giacinto se una sîra al fòss stè dispòst a vgnìr a zanna a cà mî, naturalmènt sänza dír gnínte a mî pèder. A stabilènn la dèta e a m'mité d acòrd con mî mèder pr al menù, da preparèr - e quassta la srèv stè la pèrt pió difèzzil - d arpiàt da mî pèder. Un quèl sänpliz, mo bulgnais al zànt dal zànt: turtlén, aläss con la sèlsa vairda e brazadèla da tucèr int al vén. Mé a pregustèva al mumänt ch'a srèn arivè a cà, mé e cal suldè acsé spezièl, anc in cunsideraziàn dal fàt che mî pèder l'èra un maresiäl ed sanità apanna andè in pensiàn. Ed sicùr al se srèv emozionè e al srev andè a ciamèr un sò colèga vsén ed cà e gran tifàus dl'Inter, la scuèdra ed Giacinto.

Mo äi còs äi n'andènn brisa pr al sò vèrs. Al dé prèmma dla dèta stabilé Facchetti, ch'l'èra oramài ala fèn dla fairma militèr, al fò ciamè a Cöverciano con la naziònèl e a fò mé a pasèri la telefonè. La matèrna stassa al parté, scusàndes par la brótta figùra. A s' salutènn con una bèla strichè ed man, cme d'ù amìg. Da cla vòlta a n' l'ho mài pió incuntrè e ògni tant a m'sän dmandè se a cal canpiàn famàus, ch'l'èra anc un zàuven gentìl e sänza la pòzza sätta al nès, ai séppa mài vgnó in mänt cal ragàzèl mègher ch'ai pasèva äi telefonè quand ló al fèva al suldè a Bulaggna.

Un arcòrd ch'al m'è vgnó in amänt quand ai ho lèt che Facchetti, ch'l'èra dvintè presidänt dal sò Inter, l'è mòrt.

Chèro Giacinto, t'avanz una magnè ed turtlén, aläss con la sèlsa vairda e brazadèla...

Zitè o paais?

Quasst l'è al dilèmma.

L'è pròpi vaira: a st mând che què an i é mâi rêchia. Cus'ai arêv da inpurtèr ala zânt se mé int i mî ûltum racuntén a m sâs vló firmèr "Luränz da Bûdri" invêzi che col mî nômm e cugnómm? Nâ, ai sbûsa sänper fòra al sòlit rânpaquâi ch'an é mâi cuntânt s'an trôva quèl da dîr. Bân, alâura a v al spiêg sóbbit. Dâncâ: parché Luränz e brîsa Lòris? Avî da savair che mî pèder l'èra un fanâtic dl'òpera lèrrica. Tant par dîr: in zòventó (pòc prèmma dla guèra, mo qualla dal dsdòt), acsé par fèr dû pàs, tóttâ la bâla di amîg i ciapèven só a pî da Bûdri a Bulaggna (darsèt/dsdòt chilòmeter pr andèr e etertânt a turnèr...) pr andèr a sènter in lubiân al Comunèl la "Carmen" o la "Traviata". Fât stâ ch'l'èra talmânt apasiunè pr al melodràma che quand a nasé mé l'um vlèva ciamèr Òscar, cme quall dal "Bâl in mâscra"! Mo sicómm che Òscar l'èra al cagnulén ed sò surèla (la zîa Teresîna, blénna cme una madunénna, ai ho sänper sintó dîr), alâura ai tuché d'ripièghèr só l'personâg' dla "Fedòra" d'Umberto Giordano. Mo mî mèder (che un quèlc dirètt l'arâ pûr avó anca lî, nâ?) la n digeré mégga tant *il fatto compiuto*. Acsé, publicamânt, l'azté al nômm registrè al stèt zivîl mo, *tra le pareti domestiche* la m ha sänper ciamè Luränz parché la gèva - con gióssta rasân - "che què a sän drî al Egg' e brîsa in Róssia". Ecco dâncâ *svelato l'arcano*, quall ch'l'èra andè par travèrs a cal rânpasunâi *di cui sopra*. Pò as capèss che drî a Luränz ai vâ scrètt "da Bûdri", pòst ch'ai ho cuntè pió d'una vòlta ch'l'è al mî paais, in dóvv a sän nèd, batzè e craismè (e San Luränz l'è al *patrono* ed Bûdri... *n.d.r.*). Paais: mé al ciâm ancâura e sänper acsé, e brîsa "zitè", cme tant i pretendarènn dâpp che ai dé d'incû ai é vgnó fòra l'inflaziân di decrèt che - dâi e dâi - i finirà par proclamèr zitè, sòja mé, anc la Mzulèra o l'Arcardîna. Acsé adès avân âl zitè ed "Persiceto" (ch'l'è pò San Žvân) ed Monghidoro (in dóvv che i vîc' lasó i dîsen anc Schergalèsen o Scrigalèsen) e qualla dla Mulinèla. A prupòsit, stè d'ascultèr:

- *Molinella, gente bella!* - la fó l'arspòsta dezîsa ch'am capitè ed sènter una vòlta, tant ân fâ, (ai ténp dal

sfulamânt), in vatta al trenén dla "Veneta".

- *D'in duv sîv, spâusa?* - al dmandé a una sbutinfiânna d'na dóna un operèri ch'al vgnèva a lavurèr a Bulaggna.

- *Dala Mulinèla!* - la i arspundé lî tóttâ urgugliâusa, azuntandî anc - *Molinella, gente bella!*

Puvratta, l'èra d'una brutîsia stranpalè, mo bróttâ cme i sù bisógg.

- *Èni tótt come vó?* - al fé ló con una zèrta sparfîdia. E lî:

- *Nâ, nâ: ai n é anc di pió brótt!* - la concludé, cunvénta d'èser un gran splendâur... Mo s'avèssi véss che aldamerà d'una siluètt!

Quassti, dâncâ, âl srènn âl zitè d'incû! Pensèr invêzi che, al cuntrèri, una vòlta a m sâs sintó mètter in discusiân la validitè ed Bulaggna come zitè d'un zèrt livèl. Ai èra int i suldè dal '44, durânt la guèra, e chi sbrasajón di nûster cumilitón ed Milàn e Turén i pritindèven ed tòrs in sdânnâla, nuèter bulgnîs, parché i gèven che a paragân dâl sâu "metròpoli", nó dâl Dâu Târr a fòssen di bdûc' ed paesân, di pruvinzîèl!

- *Mo csa bacâjet slapazócc* - a i arspundènn ed ciòc - *t an sè brîsa che nuèter a sän d'una zitè in dóvv al pió inbezèl al s ciamèva Guglielmo Marconi?*

La fó, a v garantèss, la pió bèla arspòsta par lasèri sänza paròl.

- *Oddio, che anacoluto...* - al s atinté a intarvgnîr un cilubén ch'al s dèva dâli âri da leterèt, da *filologo*. Mo sóbbit cal sbandèren ed Cavècc' ai stupé la bâcca:

- *Anacoluto t al srè té, con chi dû barnèrd ch't è in vatta ala canâpia, pèz d'un ucialèri!*

E la còsa la finé, anc se cl ignurânt ed Cavècc' l'avèva intais dîr "occhialuto"...

Par conclûder: una mî cunsideraziân só la difarânza esenzièl fra zitè e paais a v la sugerèss fagànd un esânpi. A Bulaggna, par fèr la parodî d'un dscâurs stra dû canpanèr, cioè stra dû surdón, i tîren fòra cal famâus diâlog ch'i al cgnóssen tótt:

- *Vèt a pass?*

- *Nâ, a vâg a pass.*

- *Ah, a m cardèva t andèss a pass.*

- *Nâ, nâ: a vâg a pass!*

Ecco, as capèss sóbbit ch'l'è un umorîsum d'una zèrta finazza: zitadén,

insâmma. A Bûdri, invêzi - sänpr ai mî ténp, quand la Bèrta filèva - i gèven una filastròca (o una parcantagla...) ch'la vlèva èser la caricatûra d'una conversaziân fra un viandânt e una dunèla sâurda cme una zócca. Am la fé turnèr in mânt sta premavaira ai Alemân la Simâina, cioè - *chiedo venia* - la duturassa Spisni, *neuropsichiatra* (o *psiconeurologa*, a n m arcòrd pió) mo che pròpi bulgnaisa stièta la n ha da èser gnanca lî! Dâncâ, la fâ:

- *Ehi, cla dóna!*

- *A lèv un sâc!*

- *S vâ par d'qué pr andèr a Frèra?*

- *Al tén trai stèra!**

- *I arivaròja dânter d'incû?*

- *A i mètt di fasû!*

- *Bân, a m parî un pòc stufèla!*

- *Ah, i m al dîsen tótt ch'a sän bèla...*

- *Mo dscurîv sänpr acsé?*

- *Ôi, am al dîs anc mî maré!*

V in sîv acòrt? Quassta l'è la difarânza fra zitè e paais: què as capèss int un spèll, anzi, as sènt int la pèl *l'eloquio del contado*, la vâus dla canpâgna, di masadûr, di maichètt. Ai vén quèsi l'ispiraziân - vaira? - ed méttres a cantèr: "O vilàn, pèra só chi bû...". Nâ? E alâura: "*Altro non vi so dire!*", cum la s concludè una famâusa cumèdia, mo acsé famâusa ch'a n m arcòrd gnanc pió al tètto. Mo guèrda té che ròba!

Luränz da Bûdri

* *Stèra* l'è al plurèl ed *stèr*, in itagliân *staiò*. L'è una spèzie ed bigunzàtt (dala capazitè ed zîca 24 lîter), ch'al sarvèva par misurèr una quantitè ed furmânt o fasû, ecz.

La fòla dal cânt curänt

Incû am é vgnó vójja ed scrîver una fòla, che però la n é brîsa arvòlta ai fangén, mo a nuèter grand. As sà che âl fòl âli han sänper un bèl finèl. Quassta, invêzi - che a dîr la veritè l'è pió una crònaca dal dé d'incû - la n rispèta pròpi par gnînte la tradiziân, anzi, la lâsa in bâcca un savurén amèr. As pòl, però, tgnîrla l'istâss int un casàtt, par lasèr un'ètra tstmunianza ed quall ch'l'èra ed môda a cavâl tra al secânn ed al tèrz *millennio*. Al tètto al v arâ fât da capîr ed che argumânt as tràta.

"Ai èra una vòlta al cânt curänt. L'èra la ménnuma risèrva ed quî che, an psand mètter da pèrt un bèl magàtt, i riusèven a amucèr un arspremi, anc se

cinén: in pràtica cal péccol sàurapió ch'al psèva saltèr fòra tgnand d'òc' al spais. In cal tãnp ãl banc ãli arcgnusèven un intarès che, anc s l'èra mudèst, al parmitèva - a chi avèva sàul al cànt curãnt - d'avair un pòc d'òttìl, cinulén fén ch'a vlí, mo sãnper "òttìl".

Pò, al inpruvís, ãl banc ãl dscruvènn che i còsst ed gestiãn i i mandèven a tarsãc. Æl spais postèl e qualli, cum i dîsen lãur, ed cancelleria, ãl dvintènn chèri in manîra vargugnãusa. Che dîr, pò, dla *tenuta estratti conto*, con i "muvimènt" ch'i cãssten ognón cme una pézza margarétta (che con l'èuro l'é dvintè chèra anca lì)? A dîr la verité, al pagamãnt däl bulãtt (ãcua, lûs, gãs, ecz.) al srêv agrètis, mo sãnper par mòd ed dîr. Bisãggna capîri, stäl pòvri banc! Æl n pòlen mégga andèr in arvénna par tgnîr d'acãt i nûster pûc bajuchén! Æl n én mégga di Istitût ed benefizãnta! E alãura (qué sé ch'a sãn in péna fòla): i Istitût ed Crèdit i én dvintè di "Istitût ed Dèbit", dãtosì che i tòlen sãnta dèr gnínte (a pèrt un lunèri par l'ân nôv...).

Intinimòd bisãggna méttres int i sù pãgn par capîr cum i aràn sufèrt a tór däl deziisiãnt inpopolèr cme qualla d'arbasèr i intarès. La perzentuèl la mantgné, sé, i nómmer ed prémma, mo par dnanz i i azuntènn brîsa ón, mo adiritûra dû zèr che, *notoriamente*, i n cãnten gnínte. Æl l'han fãt pianén pianén, in camóffa, pr'an fèr stèr mèl i pòver curintéssta. I intarès, però, i én sparé a *senso unico*, parché se ón al vã a dmandèr un prèstit, ècco ch'i sèlten fòra cme par magî. E par fèr in mòd che i *meno abbienti* i n vãghen a rîsg ed piantères int i dèbit, i han pensè - giustamãnt - che i bajûc l'é méi inprastèri a quí ch'i n han bèle una móccia. Quand pò ai arivé l'èuro, cavalchè alla John Wayne da una móccia ed... (vãdder in propòsit ãl rémm dla canzunatta ed Venditti "*In questo mondo di ladri*"), ai fó al càulp ed lémma deziisîv par quí ch'i avèven pûc góbbi int i sù cónt che, pió che "*correnti*", i dvintènn "*scappanti*". Naturalmãnt vèrs ãl banc. "*Il denaro non dà la felicità*", l'ha détt quelcdón. Ècco spieghè parché ãl banc i tîren a fèr in mòd

che la mazãur pèrt dla zãnt i èven pûc bajûc: l'é parché i s vòlen tótt in bulatta mo cuntént! Defãti tótti ãl fòl ãl finèssen con la frès: "... e vissero tutti felici e contenti". Æl banc l'é sicûr... nuèter un pò manc...

Un salût dala Vòstra

casalénga quèsi dsprè
(e sãnper pió in bulatta).

A spãs par Bulaggna

La stòria atãc ai mùr

Se inción guèrda pió i monument, cum ai ho scrètt l'ètra vòlta, figurèes se la zãnt i s méttèn a guardèr e a lèzer ãl lãpid, brîsa qualli dla Zartãusa, mo qualli ch'i han méss atãc ai mùr di vîc' palãz o däl cis, int ãl piãz o sãtta i monument pr arcurdèr di fãt o di persunãg' famûs, antîg o mudèren. Se ón al fèss l'esercèzzi ed guardèri a stäl lãpid e con pazèntia as mitèss a lèzer ãl sãu iscriziãnt, che spass ãli én int un stèt da fèr pietè, naigri pr al smògg, mèzi scanzlè o con la zónta d'un quèlc scarabòc' fãt dai scritûr con al sprãi, quanti còs l'arè da inparèr só la stòria dla nôstra bèla zitè!

Socuãnt ân fã al mî amîg Gianfranco Paganèl, con la sò bàla dal Zãnter Anziãnt ed Santa Viòla, l'ha avó la bèla pinsè ed méttres a zarchèr tótti ãl lãpid ch'ãli én int ãl strè dãnter al zairc' dla mùra, fotografèri e fèren una sòrta ed catãlog, con tant ed cumãnt. Ai n'é vgnó fòra un bèl lìber, ciamè "*Bologna ricorda*" in dóvv, in ãurden alfabètic par strè, i s tròven tótti ãl riproduziãnt ed stäl lãpid, con sãtta la traduziãnt par qualli scrètti in latén, la spiegaziãnt di fãt stòric, dl urèggin dal nómme dla strè, d'episòdi curiûs. Al lìber l'é bèl grand, e an s pòl brîsa tgnîrèl in bisãca par consultèrel par strè, mo se ón, cme a fãg mé, al s tén in amãnt dóvv l'ha vèsst una zèrta lãpid, una vòlta arivé a cà al tîra fòra sta publicaziãnt e ai pòl truvèr l'infurmaziãnt dal chès.

Vlaggna pruvèr ed fèr un gîr insãmm, saltãnd un pò in zã e in là? A psãn tachèr d'in piãza dal Zìgãnt, con una lãpid ch'l'arcòrda al palãz dóvv ai é stè al pió antîg parsunîr ed guèra, Rã Enzo, dal 1249 al 1272 (alãura an i èra brîsa *l'indulto!*). Da lé a fãn un sèlt sãtta ãl Dãu Tãrr par lèzer i vèrs dl Infèren ed Dante a propòsit dla "Carisenda". Al gran poèta l'é arcurdè anc in Piãza ed Pòrta Mazãur, par

quall ch'l'ha scrètt sãura i dialètt dla nôstra zitè e in vî Volto Santo, dóvv ai stèva ed cà Guido Guinizèl (quall dal "*dolce stil novo*") che al l'invidé a vgnîr a Bulaggna par "*cingere l'alloro*".

Armagnãnd int al Medioèvo, a fãn un sèlt fén a qualla che adès as ciãma vî Saffi, par truvèr sãtta un pòrdg una lãpid ch'l'arcòrda al pãzz dóvv i mudnîs i ciufènn ai bulgnîs cal famãus calzaider, il "calcedro involato" cantè dal nôster Carpãn.

Dimónndi ed stäl lãpid ãli én tstmugnãnta ed quí ch'i én stè distrótt. Turnãnd sóbbit dãnter dla Mûra andãnt a vãdder in Largo Respighi, atais al Teãter Comunèl, una lãpid ch'la dîs duv i én i avãnz dla tãrr di Bãntvói, trãta zã, insãmm al magnèffic palãz, dala rãbia popolèr. L'istass quèl ai é stè anc par la gran Ròca ed Galîra, cme as pòl lèzer lasó in èlt, int l'Indipendãnta, dala banda dla Muntagnòla.

Distruziãnt pió mudèrni ãli en qualli fãti dal bãmm di aeroplãnt durãnt la guèra: in Stra Stèven una lãpid l'arcòrda al sît duv ai èra al Teãter dal Cãurs; un'ètra, méssa al intèren dla Galarî dal Tòr, l'arcòrda invèzi la distruziãnt dal famãus Hotel Brun, dóvv al s'é farmè anc Garibèldi (ògni tant anc a ló ai piãssèva ed stèr còmed). Ed gran vulè a psãn pò andèr a vãdder i sît d'èter famûs persunãg': vî Oberdan, al nómmer 7: lé ai é nèd Marco Mingãtt; vî dal Quãter ed Nuvãmmber, duv al véns al mãnd cal gran mèg ed Gujèlum Marcãnt; int la vî di Pepoli, duv ai é nèd Ulèss Drovãndi e ai é stè ed cà dû ân al musizéssta Gaitãnt Donizetti; in vî Urbèna al 7, duv ai é nèd la pitrîz Elisabatta Sirèni; la famãusa cà ed Carducci, in Brochindòs, qualla dal "*verde melograno*".

Al gîr al s'fã tròp lóng e a ste pónt l'é bãn farmères, sãnta dscrudèes però däl lãpid ch'ãli arcòrden i persunãg' lighè al nôster dialètt: in stra San Flîs, al 38, ai nasé Alfredo Testoni, al pèder dla "*Sgnãura Catarènta*"; in vî Irnerio, quèsi in fãza ala Piãzòla, i han méss una lãpid pr arcurdèr Giuseppe Ragni, "*quall dla sarãca*"; da cl'ètra banda, in fãnd ala Piãza dl Ôt d'Agãst ai é invèzi qualla dedichè a Oreste Biavèti "*l'umarén dal lamàtt*".

Ai srêv un èter personâg' dla vècia Piazzola, dagn d'èser arcurdè int l'istassa manîra: Piazza Marino, al "poêta cuntadèn". Quî dl Archiginèsi i han pruvè ed dmandèrel, sänza gnanc arzävver un'arspösta. Intinimöd, säura i mùr ai é anc dal sît.

Silvano Rocca

I s-sant'ân dal Gira

Ai é pasè s-sant'ân, da cl autôn dal 1945 quand, int un barr in fäza al Teäter Comunèl, ai fò fundè al "Gira Sporting Club", una nôva seziân ed basket dla "Soziètè Ziclèsttica Girardengo" ("Gira" l'èra al sauranóm ed cal famâus canpiân).

Dâpp ch'al s fè unâur int i canpiônèt ed Sèrie A dal 1952-53 (tèrza), dal 1953-54 (secânnda) e ancâura tèrza dal 1954-55, strazând dû scuadrôn cme la Borletti ed Milàn e la Virtus ed Bulaggna, quand i zughèven int la Sèla Bùrsa in mèz a un esèrzit ed tifùs scadnè. Pò ai véns di ân grîs, ch'i la véssten zughèr int i canpiunèt inferiûr, fèn a cal dé che un ruglât d amîg apasiunè i desidènn ed fèr quèl par turnèr a dèr dal lósster ala scuèdra: i èren Gino Di Giansante, Marco Vacchi e Marco Buriani (buntè sò, tòtt letûr dal nòster giornalén...). Con custanza e pasiân l'inpraisa la riusè e adès al Gira al zûga in Sèrie B1 "d'eccellenza", in dôvv l ha vént la Coppa Italia di Lega e l é arivè secânnd int al canpiunèt dal 2002. Al canp ed gâra l é a Uzàn, in dôvv una bèla cunpagnî ed spurtív, zûven e manc zûven, con argói e pasiân, i fan in môd che la gluriâusa scuèdra dal Gira la pòsa tirèr d lóng a... girèr.

Stâl nutèzzi am i ha pasè l amîg Zugiân Zuccoli, anca ló tifâus dal Gira, ón ed chi òmen ch'al s intarèsa d incôsa, dal spòrrt, ala stòria militèr, ala mùsica (qualla bôna...) e a i sän grèt, parché ste pôver fói bulgnais l esèsst pròpi par dèr spâzi a tòtt quall che, in un môd o int un èter, al fà pèrt dla stòria ed cà nòstra. E una soziètè nèda dal 1945, a guèra apanna finé, la in fà pèrt a bân dirètt.

Âmos, al strulgân eletrònic

Se al dutâur Balanzân, invèzi che avuchèt o mèdic, al fòss un inzgnîr eletrònic, al srêv ló: Âmos Lèli! Parché? Mo parché, prèmma ed tòtt l é un bulgnais stièt e al dscârr un bèl dialàtt; pò l ha la chèlma gióssta pr afruntèr âl dificolte, e pò l é padrân d un linguâg' rizerchè mo sänza la *prosopopea* dla nòstra mãscra zitadèinna. Âmos l é arivè, a bân mèrit (gnanc al fòss un unâur...), stra i colaburadûr dal nòster giornalén in virtó dla sò bravitò a cavèrum dai incâi quand a fâg fadîga a capîr quall che al conpiûter al pretànd da mé. Badè bân ch'al n é mégga pôc, savív? Pròpi int al scrîver ste nómmer che què, a un zèrt mumânt a m sän adè che quand mé andèva a chèp d una raiga, ste diavlèri eletrònic al desidèva d andèri ed dâu! Pròva pûr, vâ pûr a sbarlucèr la *formattazione*, spènnz quasst e quall: gnînte da fèr. Alâura a i ho spedè al *file* e ló int un spèll l ha risòlt al problèma.

Âmos, insâmma, l é la dimustraziân ed cal famâus pruvèrbi: "A ognón al sò mstîr e i cuntadèn a mèder". Adès, pr esâmpi, dâpp avairum insgnè cum ai ho da fèr a spedîr al giornalén par la pòsta eletrònica, l é drî a fèr un lavurîr da zertosén: al trasfâurma in PDF (che mé a m cardèva ch'al vlèss dîr "Par Dèri Fûg") tòtt i nómmer aretrè dal Pânt dla Biânnda. Savív cus'al vòl dîr? Al vòl dîr ch'al srà pusèbbil, par quî ch'i fan la richièsta, arzävver chi nómmer che pr una rasân o cl'ètra, *sono assenti dalla loro raccolta!*

Tòtt quasst, naturalmânt, a grètis..., *come è nello spirito del foglio mensile che non si avvale di prestazioni prezzolate*. Quand a m sän pòst al problèma d inserîr al sò nóm m fra quî di colaburadûr, què ed banda, la qualèffica gióssta l'é saltè fòra da par lî: **strulgân eletrònic**, parché par capîr i mecanîsum ed st azidânt ai vòl un stròlg! Un stròlg suridânt, giovièl, ch'ai piès al vén bân e... ch'al canta da una vétta int al còro Stelutis.

Âmos, giostapónt...

"Stasîra insâm"

Che âl cunpagnî ed teäter dialetèl âl séppen da sänpr in cuncurânza stra d làur l é un fât. Ch'ai séppa dl'invìdia e dla gelosî l é un èter fât. E tòtt quasst anc se di bajûc an s in vadd pr inción! Par dimustrèr che âl còs âl n én brîsa

sänper acsé, al nòster regéssta Giorgio Giusti l ha avò una bèla idè: fèr un spetàcuel con dâu cunpagnî!

Pòst che la *Compagnia del Ponte della Bionda* e la *Compagnia Arrigo Lucchini* âli han una ciòpa d atûr, a dirân acsé, "in conproprietè" (Fabio Trentini e Luciano Manini), ècco che l'idè l'ha cminziapiè a fères lèrg e acsé, d amâur e d acòrd, ai 27 d utâbber âli andrân i sèna insâm, al Tivoli.

Cus'ai srà da vâdder? Quasst a n v al dègg brîsa, mo se la curiositè l'é tanta, l'ònnica l'é vgnîr al Tivoli...

E tersuà a làur sgnâuri.

La siânza di nûster vic'

Èrba dâl vulâdg (*Euphorbia helioscopia*) - erba calenzola, erba delle volatiche, erba diavola, erba rognà, fico d'inferno ecc, erba il cui latte posto sopra la pelle la corrode e tinge di rosso la carta turchina.

Èrba di tâi (*Achillea millefolium*) - achillea millefoglio, volgarmente erba de' tagli, perchè adoprata a quest'uso, e dai contadini anche erba furmîga, già officinale. Nella medicina popolare è altresì adoprata come astringente in infuso delle sue foglie e sommità de' fiori.

Da: G. Ungarelli, *Le piante aromatiche e medicinali nei nomi, nell'uso e nella tradizione popolare bolognese*.

Tipografia Luigi Parma, 1921.

Al Pânt dla Biânnda nómmer 54
Stanpè ai 10 ed nuvâmmber dal 2006

Diretâur iresponsâbil e limusnîr:

Fàusto Carpani

Dsèggn uriginèl:

Lupâmmbol (Wolfgang)

Umberto Sgarzi

Matitâza (Giorgio Serra)

Coretâur di sbâli: **Bertén ed Sèra**

Strulgân eletrònic: **Âmos Lèli**

Spediziân: par pòsta, purtròp.

Abunamént: fèn ch'ai n é, a tirân d lóng.

Indirèzz:

FAUSTO CARPANI

Casella Postale 3179 Bo. Ponente

Via Saffi 30/32

40131 BOLOGNA

tel. cell. 339-3536585 – fax 051-385283

faustocarpani@alice.it

Tòtt i scrètt in dôvv an i é brîsa indichè l autâur i én ed Fausto Carpani.

I sît bulgnîs i én quissti:

www.pontedellabionda.org

www.lafamigliabolognese.it

www.bulgnais.com

www.clubdiapason.org

VOLETE FARE CAPODANNO CON NOI?

La
COMPAGNIA DEL PONTE DELLA BIONDA

andrà in scena

al **TEATRO TIVOLI** (via Massarenti 418)

DOMENICA 31 DICEMBRE 2006

alle 21 precise

(a mezzanotte panettone e spumante)

e

LUNEDÌ 1 GENNAIO 2007

alle 16,30

con la commedia

“Via della Grazia 53”

(int al curtil di Úmili)

di

Fausto Carpani e Giorgio Giusti

Prenotatevi al 3343787219

Prezzi:

Domenica 31.12 € 20,00 – Lunedì 1.1.07 € 10,00

Associazione Culturale “Il Ponte della Bionda”

www.pontedellabionda.org

Teatro Tivoli

Via Massarenti 418 - Bologna

Venerdì 27 ottobre, ore 21

Incredibile!!!

Due compagnie dialettali si uniscono
per dar vita a:

“Stasîra insàmm!”

Ciâcher, teâter, canzunàtt ed cà nòstra
(da un'idea di Giorgio Giusti)

con

FAUSTO CARPANI - ANNAMARIA LUCCHINI

gli attori della “Compagnia Arrigo Lucchini”

e della “Compagnia del Ponte della Bionda”

Sisén-Ruggero Passarini-Antonio Stragapede

e altri ospiti a sorpresa

Conduce

GIGÉN LÎVRA

Ingresso 10 euro

Per prenotazioni: 334 378 72 19

Gli Umili

Oggi quel grande caseggiato che sorgeva all'angolo tra le vie Marco Polo e Gagarin non esiste più. Al suo posto, una lunga fila di linde case porticate nelle quali ancora abitano molti antichi residenti della “Pro domo miserorum” o anche “Istituto Cassarini-Pallotti”. Quelle case, nate da un lascito, avevano lo scopo di offrire un tetto temporaneo alle famiglie sfrattate, gli “umili”, appunto. Furono tanti, bolognesi e non, che vi trovarono rifugio momentaneo e che poi, in barba alle disposizioni, la elessero a dimora stabile.

Tra coloro che invece se ne andarono, alcuni scelsero di non allontanarsi troppo, decidendo di rimanere *fòra däl Lâm*, tra l'Ôca, la *Bevrèra* e *Pscarôla*.

La Morena, Sergio, detto *Savunatta*, Giurgén, Riccardo, detto Chicchi, pittore geniale ed estroverso, e tanti altri ci hanno raccontato com'era la vita agli Umili. Dai loro ricordi è nata l'idea della commedia, che avrebbe potuto essere ambientata in uno qualsiasi dei tanti cortili popolari di Bologna, ma che noi abbiamo voluto ambientare proprio lì. Abbiamo rivestito le loro storie di fantasia, addirittura reinventandole, pur mantenendo alcuni nomi (e soprannomi) originari e cercando di ricreare l'atmosfera che, dai racconti uditi, crediamo si respirasse al di là del cancello su via della Grazia. Ecco quindi un aereo che precipita alla Beverara, episodio raccontatoci da Annibale Modoni, autore delle musiche di scena, che agli Umili abitò. Ecco apparire ogni tanto una signora giapponese, da noi battezzata “Batterflai” (e non Butterfly...), che agli Umili visse realmente fino agli anni '70 (chi scrive ebbe modo di vederla). Ecco anche Padre Marella, che agli Umili andava a dir Messa e che, contravvenendo alle disposizioni superiori, battezzava i figli dei cosiddetti “sovversivi”.

Come già facemmo con “Festa di matrimonio”, anche con questa commedia abbiamo voluto uscire dal centro storico per raccontare la vita in un cortile di periferia, fra la “Crécca”, i “*Topi grigi*” e il Navile.

Come diciamo sempre: se ciò che vedrete vi piacerà, ditelo in giro.

Se non vi piacerà... *stè zétt!*

Fausto Carpani